

Parkinsons sjukdom och arbetslivet

Carin Janz, AT-läkare, doktorand

Jonathan Timpka

LUND UNIVERSITY
Faculty of Medicine

SKANE

1

- Lena
- 58 år
- Receptionist, ingen eftergymnasial utbildning
- Sedan 5 år: Sömnstörningar och muskelsmärtor
- Nu: Skakningar
- Diagnos

2

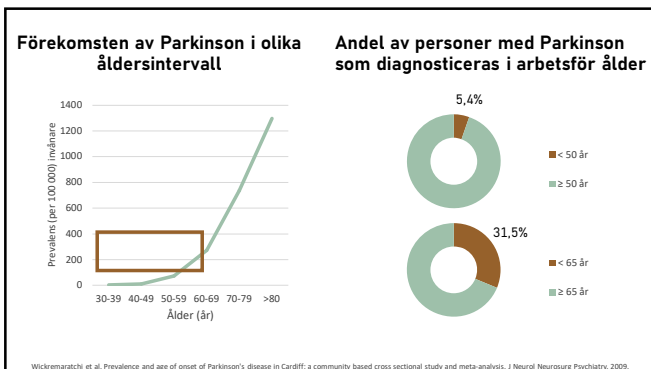

3

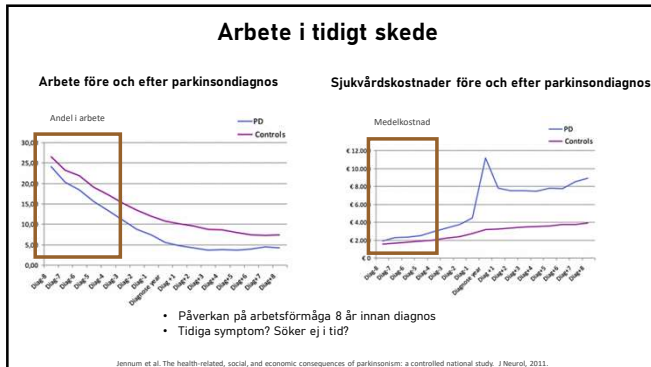

4

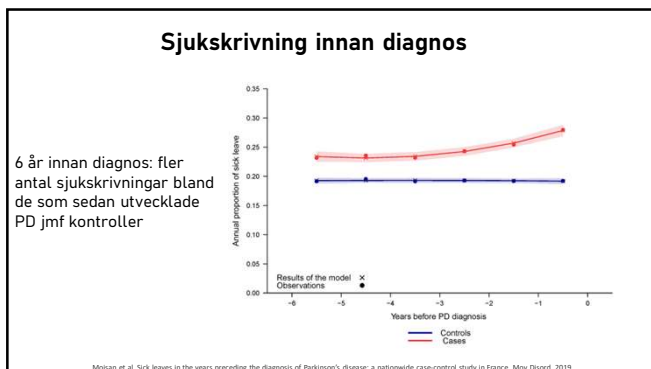

5

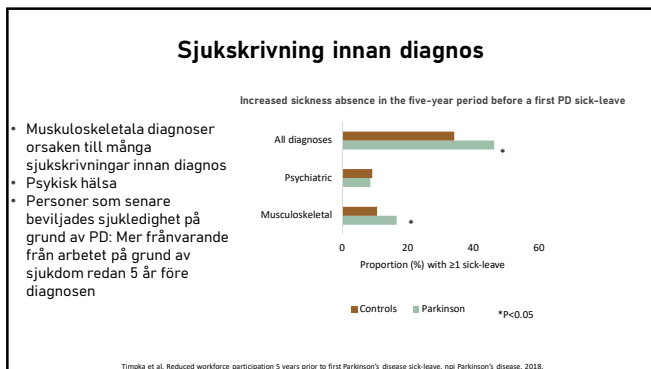

6

- Initierar behandling
- Svårt hitta rätt
- Allt mer problem med tremor och fatigue
- Tufft på jobbet

7

Vilka symtom är mest besvärande i arbetet?

Motoriska symtom:

- Bradykinesi (20-45%)
- Rigiditet (10-45%)
- Tremor (20-40%)

icke-motoriska symtom:

- Fatigue (20-50%)
- Ökad stresskänslighet (10-35%)
- Kognitiva besvär (15%)
- Ängest (~5%)
- Depression (~5%)

Kozmi et al. Working capacity of patients with Parkinson's disease - A systematic review. Parkinsonism Relat Disord. 2016.

8

Ängest och depressiva symptom

- Ängest ^{1,2} och depressiva symptom ^{1,3} har associerats med att sluta arbeta. Arbete verkar "skydda" mot depression²
- Högre psykisk stress, försämrad mental hälsorelaterad livskvalitet samt fler svårigheter med social och emotionell funktion än de som var anställda¹.
- Icke motoriska symptom såsom smärta, förstoppning och övre GI funktion har kopplats till förekomst och svårighetsgrad av depression ⁴.
- Rätt behandling icke-motoriska symptom?

1: Armstrong et al. Which features of Parkinson's disease predict earlier exit from the workforce? Parkinsonism Relat Disord. 2014. 2: Timpka et al. Workforce unavailability in Parkinson's disease. Acta Neurol Scand. 2017. 3: Schrag et al. Young versus older-onset Parkinson's disease: Impact of disease and psychosocial consequences. Mov Disord. 2003. 4: Lubinski et al. Depression in Parkinson's disease: Perspectives from an Australian cohort. J Affect Disord. 2020.

9

- Skäms över att hon rör sig annorlunda
- Uttittad
- Vågar inte prata med arbetsgivare

10

Stigmatisering

- Personer som drabbas av Parkinson tidigt upplever mer stigmatisering än de med senare sjukdomsdebut¹.
- Stigmatisering leder till tveksamhet att söka stöd och be om anpassningar på arbetsplatsen².
- "...många patienter störs mer av den uppfattning som andra kan ha om deras funktionsnedsättning än av funktionsnedsättningen i sig"^{2,3}.

1: Schrag et al. Young-onset Parkinson's disease: impact of disease and psychosocial consequences. *Mov Disord*. 2003; 18(12):1453-1458. 2: Murphy et al. Parkinson's disease: how is employment affected? *J Med Sci*. 2013; 293(10):1000-1001. 3: Mohanna et al. Young-onset Parkinson's disease: its unique features and their impact on quality of life. *Parkinsonism Relat Disord*. 2019; 68:102-107.

11

- Bestämmer sig för att söka hjälp hos arbetsgivare
- För svåra arbetsuppgifter + deltid
- Får inte den hjälp hon önskar

12

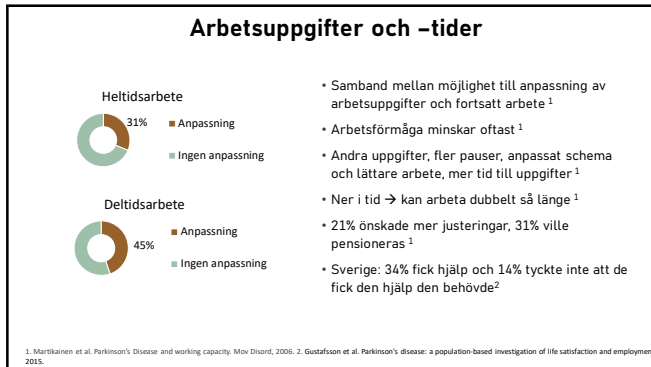

13

- Känner sig inte hörd
- Söker hjälp i vården
- Missnöjd med medicinerings samt bemötande
- Allt fler icke-motoriska problem

14

Hur påverkar antalet sjukvårdskontakter arbetsförmågan?

- Inget samband mellan antalet besök i öppenvård eller möjlighet till kontakt med ett multidisciplinärt team och hur länge man kan fortsätta arbeta efter diagnos.

Däremot...

- ...patienter som rapporterade att arbetsförmågan var en faktor i valet av behandling kunde också arbeta längre efter diagnos.

Banks et al. The Disability Discrimination Act, a necessary, but not sufficient safeguard for people with progressive conditions in the workplace? The experiences of younger people with Parkinson's disease. Disabil Rehabil 2006.

15

Behandling

- Få interventionsstudier undersöker effekten på arbetslivsdeltagande.
- ...nä adekvata läkemedelsdoser relativt snabbt efter diagnos → minimera påverkan på livskvalitet och arbetsförmåga.
- ...vara vaksam på och behandla nedstämdhet och ångest på lämpligt vis (SNRI och/eller KBT).
- Förebyggande sjukpenning en möjlighet vid behov av psykolog, smärtbehandling, fysioterapi eller arbetsterapi.

16

Avancerade behandlingar

Djupelektrostimulering (DBS)
Pumpbehandling (levodopa eller apomorfin)

Möjlig nytta av DBS redan efter 7 års sjukdom.¹

- HU: De som arbetar då DBS-behandling startas arbetar fortfarande efter 2 år (80%), men få återvänder till arbete om de har slutat (5%).²
- SE/DK: De som arbetar vid start av avancerad behandling arbetar efter 1 år (86%), men har gått i pension eller fått sjukersättning vid sista uppföljningen (efter ca 5 år).³

1: Schuepbach et al. Neurostimulation for Parkinson's disease with early motor complications. N Engl J Med. 2013. 2: Dell et al. Deep Brain Stimulation Can Preserve Working Status in Parkinson's Disease. Parkinsons Dis. 2015. 3: Sahlinström et al. Workforce participation and activities in Parkinson's disease patients receiving device-aided therapy. Acta Neurol Scand. 2018.

17

Behandling av icke motoriska symptom

- Behandlas enligt NMS behandlingsriktlinjer?
- Hoehn and Yahr 1 – 4
- I genomsnitt behandlades endast 32% av de icke-motoriska symtomen enligt farmakologiska riktlinjer.
- Depression (79%) och förstoppning (77%) efterföljs bäst
- Sämst efterföljnad gällande dysfagi (0%) och dagtrötthet (4%)
- Prata om det, behandla om möjligt

1: Jantz et al. (under peer review) 2023

18

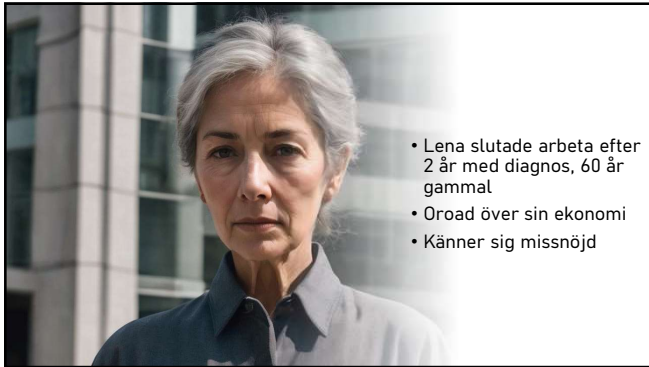

- Lena slutade arbeta efter 2 år med diagnos, 60 år gammal
- Oroad över sin ekonomi
- Känner sig missnöjd

19

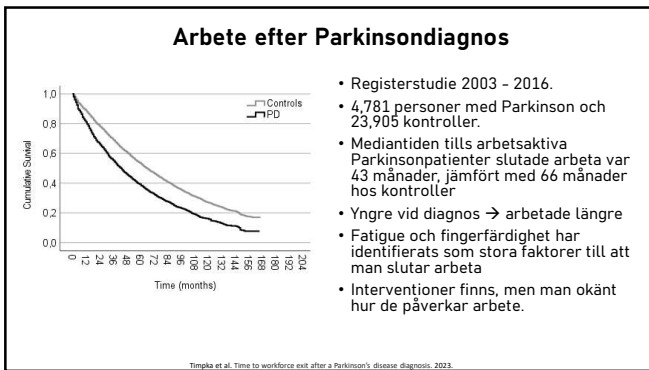

20

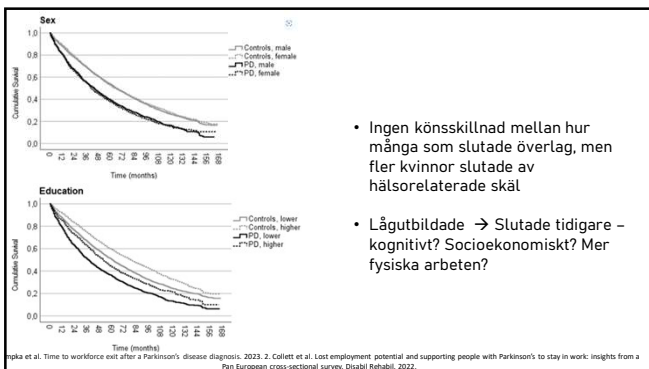

21

Negativa aspekter av att sluta arbeta

- Oftare depression – sämre välfärd, färre sociala interaktioner.¹
- De med Parkinson hade en sämre ekonomi än andra i samma ålder, främst om de var unga vid debut²
- Av de som slutat arbeta på grund av Parkinson, så var 82% ledsnå över att de behövde lämna.³
- Runt 169 000 kr/patient och år.⁴
- Direkta kostnader: sjukhusvård, behandling: 41%⁵
- Indirekta kostnader: tidig pension (43%)⁵

1: Armitstead et al. Which features of Parkinson's disease predict earlier exit from the workforce? Parkinsonism Relat Disord. 2014; 2. Collett J, et al. Last employment potential and supporting people with Parkinson's to stay in work: insights from a Pan-European cross-sectional survey. 2022; 3. Murphy et al. Parkinson's disease: how is employment affected? Int J Med Sci. 2013; 4. Frida Hjartz et al. Parkinson's disease in Sweden—resource use and costs by severity. 2021; 5. R.C. Dodel et al. The economic impact of Parkinson's disease: An estimation based on a 3-month prospective analysis. 1998

22

Vad hade vi då kunnat göra för att Lena skulle ha kunnat fortsätta arbeta?

23

Möjliga åtgärder samt strategier

- Tidiga åtgärder:
  - Informera om det stöd som finns
  - Utred möjliga arbetsrelaterade problem tidigt – hur kan medicinering, rehabilitering och arbetsplatsjusteringar hjälpa patienten att kunna arbeta längre?
- Stigmatisering:
  - Prata om det! Uppmuntra till att berätta för arbetsgivare och kollegor.

24

Möjliga åtgärder samt strategier

- Arbetsplatsförändringar:
  - Informera arbetsgivare, kollegor och patient om hälsoproblem, deras konsekvenser och om strategier/tekniker för att minska problemen.
  - Identifiera + åtgärda problem tidigt efter diagnos.
  - Anpassningar av arbetsuppgifter- och tider
  - Samtal med arbetsgivare?

25

Möjliga åtgärder samt strategier

- Behandling:
  - Avancerade behandlingar bidrar sällan till återgång i arbete om man har slutat arbeta innan behandlingen startas
  - Snabbt upp till adekvata läkemedelsdoser efter diagnos
  - Behandla icke-motoriska symptom
  - Fysioterapi, psykologkontakt, logoped, arbetsterapeut etc

26

Framtiden?

- Udermålig evidens kring hur vi ska stötta personer med Parkinson i arbetslivet.
- Standardiserade interventioner behövs, men internationella skillnader i sjuk- och socialförsäkringssystem försvårar.
- Behövs verktyg för strukturerad bedömning av arbetskapacitet hos Parkinsonpatienter
- Framtida interventioner behöver:
  - Vara individualiserade samt flexibla
  - Involvera multidisciplinära team, försäkringskassa samt arbetsgivare
  - Erbjud utbildning till både patient, arbetsgivare och kollegor

27

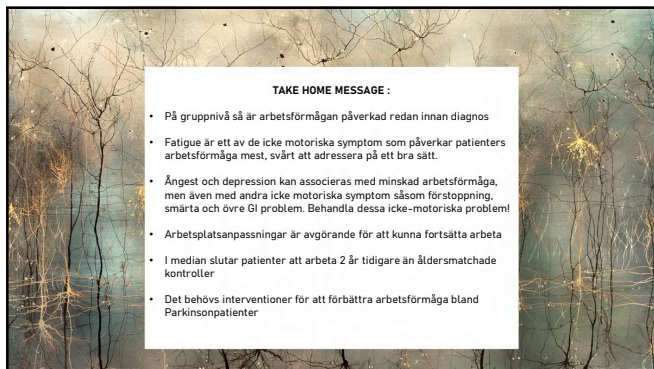

TAKE HOME MESSAGE :

- På gruppnivå så är arbetsförmågan påverkad redan innan diagnos
- Fatigue är ett av de icke motoriska symtom som påverkar patienters arbetsförmåga mest, svårt att adressera på ett bra sätt.
- Ängest och depression kan associeras med minskad arbetsförmåga, men även med andra icke motoriska symtom såsom förstoppning, smärta och övre GI problem. Behandla dessa icke-motoriska problem!
- Arbetsplatsanpassningar är avgörande för att kunna fortsätta arbeta
- I median slutar patienter att arbeta 2 år tidigare än åldersmatchade kontroller
- Det behövs interventioner för att förbättra arbetsförmåga bland Parkinsonpatienter

28
